

CAP27-VALMISTELU

Maatalouden tulokehityksen edistäminen -työpaja

1.2.2019, MMM

Osallistujat

Työpajaan osallistui noin 40 henkilöä, joista neljännes oli viljelijöitä, 3-4 edunvalvonnan asiantuntijoita, kaksi neuvonta-alalta, kuusi aluehallinnosta (ELY, kunta), kaksi tutkimuksen ja koulutuksen alalta, kaksi jalostus- ja panosteollisuuden yritysten edustajia sekä Ruokaviraston ja MMM:n virkamiehiä.

1. Aloitukset ja työpajan lähtökohdat

Odotukset ja tavoitteet työpajalle

Työpajaan osallistuneet katsoivat, että työpajatyöskentelyn aikana pitäisi pystyä hahmottamaan oleelliset asiat, mihin voidaan vaikuttaa ja miten se voitaisiin tehdä (ymmärrys kokonaisuudesta, tilannekuvan kirkastaminen). Tärkeäksi tavoitteeksi koettiin myös pohtia, miten palkitseminen aktiiviviljelystä ja osavasta viljelystä tukisi tuottavuuskehitystä ja miten pääoman heikko tuottavuuskehitys saataisiin käännetyä parempaan suuntaan. Tukijärjestelmiä tulisi työpajaosallistujien näkemysten mukaan kehittää niin, että tuet eivät pääomitu esimerkiksi pellon tai rakennusten hintaan. Tukivälineiden kehittämisessä toivottiin, että mentäisiin ruoka edellä ja luotaisiin kannusteita raipan ja seuraamusten sijaan. Tukikokonaisuuden keventämistä erityisesti hallinnollisen taakan osalta myös odotetaan tulevalta kaudelta. Tavoitteena tulisi työpajassa olla, että katse on tulevaisuuteen, mahdollisuus muutokseen tulisi olla mahdollista. Suomalaisen ruoan raaka-aineen hintakilpailukysymystä pidettiin keskeisenä asiana eli mitä kuluttaja siitä haluaa maksaa, kun toisaalta julkinen valta haluaa yhteiskunnan, että eettiset vaatimukset ovat korkealla.

Työpajan lähtökohtina oli laajentaa uudistuksen valmistelun asiantuntemusta ja verkostoitumista. Lisäksi tavoitteeksi oli asetettu kerätä tietoa siitä, miten nykyinen maatalouspolitiikka on onnistunut ja mitä kehittämistarpeita on erityisesti maatalouden tulo- ja kannattavuuskehityksen kannalta tunnistettu. Samalla työpajan tarkoituksena oli koota tarpeita ja ideoita siitä, mitä tulevalla kaudella pitäisi tehdä maatalouden tulokehityksen edistämiseksi.

Johdanto päivän teemakeskusteluihin

Martti Patjas esitteli taustoittavan esityksen otsikolla "CAP-valmistelun tilannekatsaus (lähetetty liitteenä osallistuneille työpajan jälkeen). Patjas esitteli myös kalvoja tulo- ja kannattavuuskehityksen perustekijöistä (lähetetty liitteenä). Keskustelussa todettiin, että tuotehinnat/panoshinnat -suhde on keskeisin tuotonmuodostukseen vaikuttava tekijä. Työpajassa myös muistutettiin siitä, että Suomessa on monilla mitareilla tehokasta porsastuotantoa ja lihasikatuotantoa, silti esimerkiksi sikataloussektori ei tahdo menestyä. Pohdintaa käytiin siitä, onko tuottavuuden ja kulurakenteen osalta kaikki voitava vielä tehty, kun toisaalta tuotantosuunta ei ole nykyisin edes tukiriippuvainen. Esiin nousi se, että tulee pohtia vakavasti,

kuinka kalliin tavan tuottaa elintarvikkeita olemme itse Suomessa rakentaneet. Keskustelussa muistutettiin, että joissain kotieläintuotteissa Suomessa on Euroopan korkeimmat hinnat ja tehokkain tuotantotapa, mutta silti ei tahdo muodostua kannattavaa tuotantoa. Kannattavuuden käyttöä mittarina ei pidetty keskustelussa myöskään ehkä parhaimpana mittarina vaan pitäisi keskittyä enemmän yrittäjätulon ker-
tymiseen.

2. ”Kannattava ja kestävästi tuottava suomalainen maatila” – miten siinä onnistutaan? -pienryhmätyöskentely

Pienryhmätyöskentely annetulla otsikolla toteutettiin, niin, että osallistujat työskentelivät kuudessa ryhmässä. Johdannoksi työskentelyyn annettiin seuraavat esikysymykset. Ryhmiä pyydettiin luokittelemaan asiat joko jarruttaviin tai edistäviin tekijöihin. Asiat pyydettiin kirjaamaan paperilapuille.

Mitkä kolme tärkeintä tekijää rajoittaa maatalouden tulokehitystä? (punaisia lappuja)

Mitkä kolmea tärkeintä tekijää, jotka edistävät maatalouden tulokehitystä? (vihreitä lappuja)

Lopuksi yhteenvedossa pyydettiin arvioimaan mihin koriin kyseinen asia tulisi edistämisvastuun osalta sijoittaa (valtion, viljelijän itsensä, jonkun muun (esim. rahoituslaitokset, vakuutuslaitokset, neuvontajärjestöt, etujärjestöt, teollisuus, kauppa).

Ryhmille oli lisäksi annettu teemaotsikko, jonka piirissä asiaa toivottiin pohdittavan. Teemat olivat:

Pöytä 1: Riskienhallinta, ennakkovarautuminen

Pöytä 2: Osaaminen ja yhteistyö

Pöytä 3: Tuottavuus ja kustannustehokkuus

Pöytä 4: Ilmasto- ja ympäristöpanostukset

Pöytä 5: Laatu, puhtaus ja jäljitettävyyys

Pöytä 6: Eläinten terveydenhuolto ja hyvinvointi

Purkuvaihe tehtiin yhdessä ja seuraavia nostoja ja kommentteja keskustelussa tuotiin esille:

Pöytä 6: Eläinten hyvinvointi, terveydenhuolto:

Punaiset: tuotannon vaatimukset merkittävä kustannushaitta, tilusrakenne, pellon hinta

Vihreät: tuotannon eettiset vaatimukset, lisäarvo; fokus aktiiviseen ruuantuotantoon; kuluttajan odotusten ymmärtäminen

Kommenteissa nostettiin erilaisia näkökulmia, esimerkiksi; tilusrakenne vaikuttaa lannan levitykseen, tilusrakenne vaikuttaa biodiversiteettiin. Keskustelussa pohdittiin, että edesauttaako suurempi tilakoko biodiversiteetin ylläpitoa vai päinvastoin. Hajautettua tuotantoa pidettiin vahvuutena, siitä olisi kommentoijan mukaan pidettävä kiinni. Markkinoinnin muistutettiin olevan avainasemassa, kun kannattavuudesta puhutaan. Keskustelussa korostettiin myös, että toisaalta vaaditaan halvemmalla tehokkaampaa tuottamista (esim. maidontuottaja), jolloin tilakoko kasvaa, mutta laidunnuskysymys (ts. nykyistä laajempi pakko) tulee eteen eläinten hyvinvoinnin näkökulmasta. Pellon niukkuus nousi tässäkin kohdassa esille ja keskustelussa kommentoitiin, että maassa on peltoa enemmän kuin tarvitaan. Niukkuuteen on ajautettu myös poliittisilla päätöksillä. Jos ei tätä niukkuutta olisi, ei olisi myöskään tarvetta raivata. Hallinnollisesti on otettu peltoa pois markkinoilta.

Pöytä 5: Laatu, puhtaus ja jäljitettävyys

Vihreät: Julkisten hankintojen kilpailutusperusteet, kuluttajan tietoisuuden lisääminen, myös luottamusta voidaan lisätä, alkuperämerkintöjen vaatiminen toimii Suomessa.

Punaiset: Riittävä merkintä kaupassa tuotteista, kotimaista ei tuoda tarpeeksi esille; tuontielintarvikkeiden laatuvaatimukset, ei samat standardit kuin meillä (ympäristönsuojelu, kasvinsuojelu, työvoiman näkökulmasta); ruoka on liian halpaa siihen nähden, että tuotettava hyvää, puhdasta ja jäljitettävää ruokaa.

Kommenteissa nostettiin esiin, että tuotteen laatuun liittyy myös toiminnan laatu (esim. johtaminen yms.) Ruoan hintamielikuva koettiin ongelmalliseksi. Keskustelussa muistutettiin, että myös kauppa vaikuttaa, päätyykö tuote kuluttajan ostoskoriin, koska kauppa päättää valikoimasta ja mihin kohtaan tuote laitetaan kaupan hyllyssä.

Pöytä 4: Ilmasto- ja ympäristöpanostukset:

Vihreät: Jos halutaan vaikuttaa tulokehitykseen, ympäristökorvaukset toivottava väline.

Luomutuotteilla kysyntää ja hyvät hinnat, ympäristö- ilmastoargumentteja perustellusti voitava käyttää markkinoinnissa.

Punaiset: Ympäristötuet ohjautuvat pois aktiivituotannosta; liian monimutkaisia ja käytännölle vieraita nykyiset vaatimukset, viljelijöille vieraita. Korvaukset suhteessa vaatimuksiin liian pienet.

Kommenteissa tuotiin esille, että syyllistämisen kulttuurista tulisi päästä eroon. Kukaan ei raivaa peltoa huvikseen, pellonhintaa vaikuttaa ja tavoite paremmasta tilusrakenteesta. Todettiin myös, että turvemaiden päästöt tiedetään kohtuudella jo nyt. Tutkittua tietoa olisi hyvä olla ennen päätöksiä toimenpiteiden vaikutuksista. Luomu todettiin olevan mielenkiintoinen, tosin muistutettiin myös sen korkeasta tasosta tällä hetkellä.

Pöytä 3: Tuottavuus ja kustannustehokkuus

Punaiset: kustannustaso liian korkea, kohtuullisuutta; pellon hinta/pellon vuokra kuriin; tuet pääomittuvat myös investointihyödykkeiden hintoihin. Ylitarjontatilanne (hinnat laskevat).

Vihreät: yläikäraja uudestaan käyttöön aktiiviviljelijälle, lisää tehokkuutta, vaikei kannattavuutta; tilusjärjestelyjen lisääminen tärkeätä; yhteistyön edistäminen (viljelijöiden kesken, valtion ja neuvonnan keinoin).

Kommenteissa katsottiin, että yläikärajaa ei pystytä todennäköisesti palauttamaan, vaikka voisi olla hyödyllinen tuottavuuden parantamisen kannalta. Sadonkorjuuvelvoitetta peräänkuulutettiin, mieluummin kannusteena. Ruuan hinta on nykyisellään ihan hyvä, ei ole liian halpaa. Veroja ja veroluonteisia maksuja koettiin olevan paljon, jos niitä saataisiin pienemmäksi, saataisiin katetta koko arvoketjuun. Tuet tulisi suunnata aktiiviyrittäjille, ei ainoastaan viljelijälle. Ei edes tilatunnusta/maatilaa välttämättä tarvittaisi, maaseutua yritetään pitää hengissä, eikä se onnistu ainoastaan viljelijöitä tukemalla. Viljelijöiden tulisi olla tietoisia kustannusrakenteista. Tuotannon kustannukset tulee tietää. Tilusjärjestely nousi esiin myös useissa kommenteissa. Keskustelussa suositettiin sitä, että ongelma on osaamis- ja yrittäjyyskulttuuri, jota maataloudesta vielä puuttuu. Aina tulisi katsoa tuotantoketjun tehokkuutta, eikä sortua osaoptimointiin.

Pöytä 2: Osaaminen ja yhteistyö:

Vihreät: yritys- ja henkilöstöjohtamisen tuominen maatalouteen, toiminta työntekijöiden kanssa, talouden hallinnassa kehitettävää; opetuksen tasosta huolehtiminen; uuden teknologian käyttöönotto; tulee olla osaamista ja koulutusta. Tukijärjestelmän ei pitäisi syrjiä yhteistyötä, vaan kannustaa eri yhteistyömuotoja.

Punaiset: historiaan perustuva tukijärjestelmä huono; asenne yhteistyöhön huono perinteisesti Suomessa, naapuri pahin kilpailija.

Kommenteissa tuotiin esille, että ammatillista osaamista ja koulutusta tulisi painottaa nykyistä enemmän. Koulutuksessa tulisi mennä myös enemmän talous edellä, koska talousosaamisen puute koettiin suureksi.

Pöytä 1: Riskienhallinta ja ennakkovarautuminen

Vihreät: Aktiivimalli, tuet toimenpiteiden mukaan porrastaen; tolkun yrittäjille tuet

Tasausvarauksen käytettävyyden parantaminen; tasausrahasto; taloudenhallinnan kehittäminen

Punaiset: ei laiteta sukanvarteen eli varautuminen; kriisipaketit eivät kannusta ennakkovarautumiseen

Kommenteissa muistutettiin, että muualla maailmassa hintariskeihin varaudutaan monella tapaa, mutta suojausmenetelmät eivät ole ollenkaan suosittuja Suomessa tai EU:ssa laajemminkaan.

Vastausten luokittelu ja yhteenveto

Vihreät ja punaiset laput järjestettiin kolmeen ryhmään sen mukaan, kuuluuko toimenpide tai painotus ensisijaisesti 1) viljelijän, 2) valtion tai 3) jonkin muun tahon vastuulle.

Viljelijän omalle vastuulle kertyi monipuolisesti asioita:

- osaamisen ja yrittäjyyden edistäminen
- kuluttajan ja yhteiskunnan odotusten ymmärtäminen
- yhteistyön lisääminen tilojen välillä
- pellon hintatekijöiden kriittinen arviointi
- pellon kasvukunnon hoitaminen ja tilusrakenteen parantaminen

Hallinnon osalle luokittui runsaasti painotuksia:

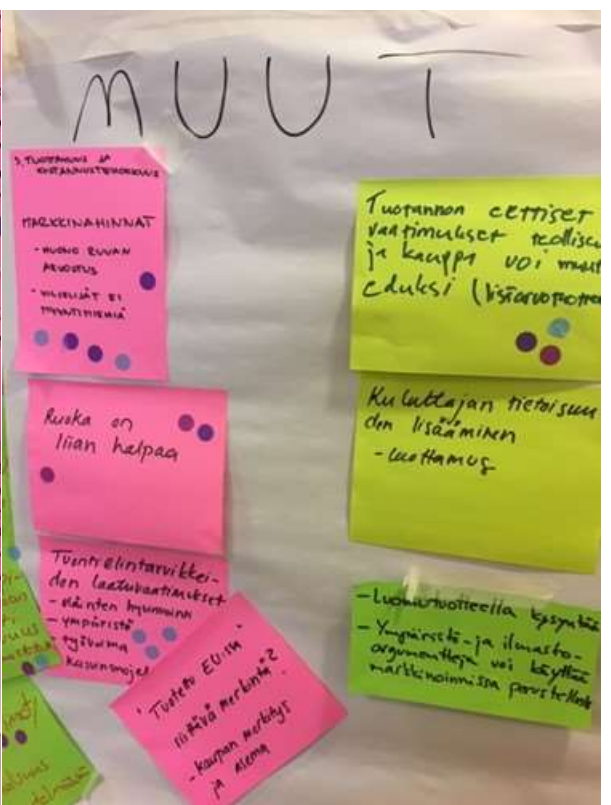
- aktiivisen ruuantuotannon painottaminen, maatalouden ”aktiivimalli”
- osaamisen ja yhteistyön edistäminen
- verotuksen keinojen käyttäminen
- tilusjärjestelyjen edistäminen
- pellonkäytön ohjaaminen ja hintatason hillitseminen hallinnon keinoin
- sopiva tasapaino eettisten vaatimusten ja niistä aiheutuvien kustannusten välille

Muille tahoille kohdistui seuraavia huomioita:

- ruuan kuluttajan merkitys erittäin keskeinen, odotukset ymmärrettävä
- kotimaisuuden arvostusta pitäisi parantaa, lisäarvoa markkinoilta
- luomu ja ympäristötoimet hyvä keino edistää arvostusta

Tämän vaiheen lopuksi kullakin osallistujalla oli käytössään neljä äänestystarraa, jotka jokainen sai laittaa omasta mielestään tärkeisiin painotuksiin ja toimenpiteisiin. Eniten ääniä kohdistui seuraaviin kolmeen osa-alueeseen, eri tavoin useilla lapuilla kuvattuina:

- **aktiiviseen ruuantuotantoon ja pellonkäyttöön kannustaminen nykyistä voimakkaammin**
- **yrittäjyyden, erityisesti taloudellisen osaamisen ja yhteistyön edistäminen**
- **peltojen käyttöön ja hoitoon sekä peltomarkkinoihin liittyvät kysymykset ja ohjauskeinot**

3. Eläin- ja pinta-alatuet tulokehityksen ja ruuantuotannon turvaamisessa -pienryhmätyöskentely

Iltapäivän pienryhmätyöskentelyssä jakauduttiin neljään ryhmään, joille annettiin kokonaisuuden pilkkomiseksi tehtäväksi pohtia viljelijätukien merkitystä. Keskustelu rajattiin päivän teeman mukaisesti tulotukivälineisiin, vaikka muillakin tukivälineillä ja ohjauskeinoilla on merkittäviä tulovaikutuksia. Esimerkiksi investointien tukemiselle ja ympäristötoimenpiteille on kuitenkin CAP-valmistelussa omat erilliset työpa-jansa.

Pienryhmäkeskustelussa neljä ryhmää olivat:

Pöytä 4, kansalliset tuet

Pöytä 3, muut EU:n suorat tuet (perustuki, viherryttäminen, nuorten tuki)

Pöytä 2, EU:n suorat tuotantosidonnaiset tuet

Pöytä 1, luonnonhaittakorvaus

Ryhmille annettiin tehtäväksi kirjata kolmelle lapulle kolmeen kysymykseen vastaukset kustakin tukikokonaisuudesta:

Mitä ainakin pitää säilyttää? (vihreät laput)

Mitä ainakin pitää poistaa? (punaiset laput)

Mitä uutta näihin välineisiin tarvitaan? (oranssit laput)

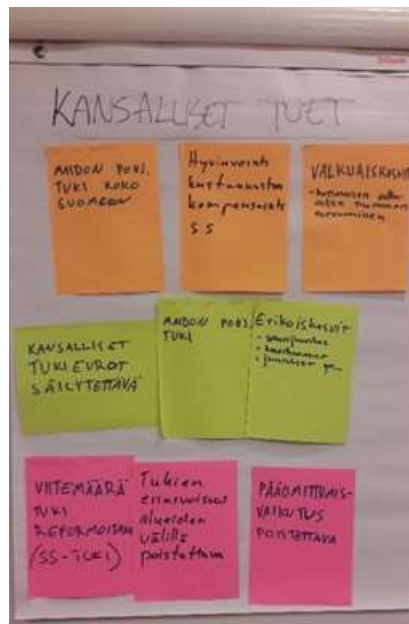
Seuraavassa on yhteenvedona purun yhteydessä käyty keskustelu ja ryhmissä syntyneet näkemykset.

Luonnonhaittakorvaus:

Ryhmäkeskustelussa oli todettu, että LHK on säilytettävä, koska pohjoinen luonnonhaitta ei ole Suomesta poistunut mihinkään. Kyseessä on perusteltu tuki ja sille löytyy oikeutus, ja myös sen kotieläinkorotus tulisi säilyttää. Yksi vastakommentti esitettiin, jonka mukaan tuen käyttöä pitäisi vielä harkita, koska tuki pääomittuu pellon hintaan, kotieläintiloille tukea pitäisi ohjata mieluummin eläinten hyvinvointikorvauksen kautta. Lisäksi todettiin, että hallinnollisen taakan vähentämiseksi lohkojen korvauskelpoisuuden ryhmittely pitäisi poistaa. Toisaalta ei haluttaisi, että luonnonlaitumille maksetaan LHK:ta, koska ne hämärtävät pelloksi kelpaavaa alaa ja tuki pitäisi painottaa aktiivituotantoon. Toisaalta kommentteissa todettiin myös, että korvauksen piiriin tulevan peltoalan määrää pitäisi rajoittaa jollain kriteerillä. Lisäksi todettiin, että mm. LHK:n vuoksi ”peltoheittoja” kannattaa pitää peltokäytössä nykyisin. Tällaiset huonotuottoiset passiivipellot pitäisi kommentoijan mukaan saada pois tukien piiristä. Toisaalta haluttiin, että satokasvin painottaminen näkyisi paremmin tuen suunnittelussa. Kysyttiin, että mikä luonnonhaitta on sellaisella kasvulla, joka ei tuota satoa.

Kansalliset tuet:

Ryhmäkeskustelussa oli todettu, että tukieurot ja erityisesti maidon pohjoinen tuki on säilytettävä. Erikoiskasvituet (sokerijuurikas, kasvihuonetuet jne.) on säilytettävä erityisesti kotimaisen tuotannon ja teollisuuden turvaamiseksi. Kommenteissa todettiin myös, että sika-siipikarjan viitemäärätukea pitäisi päivittää lähemmäs nykyistä tuotantoa. Kommenteissa katsottiin, että maidon pohjoinen tuki pitää ulottaa koko Suomeen. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että eläinten hyvinvointivaatimusten tuottamien kustannuksia pitäisi kompensoida sika- ja siipikarjaloudessa. Kommenteissa esitettiin, että jos viitemäärätuki sika- ja siipikarjan osalta loppuisi, rahat tulisi siirtää sika-siipikarjan hyvinvointitukiin. Kotimaisen valkuaisen tuotannon turvaaminen olisi keskustelun mukaan myös kansallisten tukien yksi painopiste. Tuotantosidonnaisten EU-tukien kokonaisuus ja kansalliset tuet tulee katsoa yhtenä johdonmukaisena kokonaisuutena, jonka rahoitusmahdollisuudet tulee sovittaa huolella yhteen. Kommenteissa todettiin, että kansallisen tuen porrastus etelästä pohjoiseen pitäisi säilyttää, koska Suomi on yli 1 000 km pitkä maa. Tuotanto on kalliimpaa, kun tuotanto-olosuhteet heikkenevät. Kommenteissa muistutettiin, että kompensatio pitäisi rajautua tuotantoeroon eikä ylikompensatiota saisi syntyä.

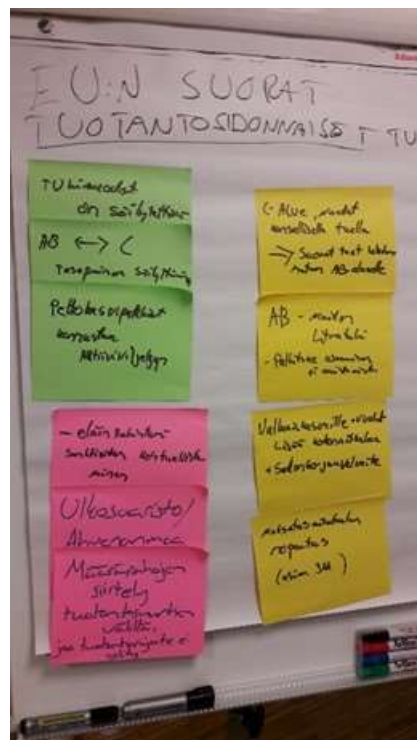

Tuotantosidonnaiset suorat EU-tuet:

Vihreät laput (säilytettävää): Ryhmätyön yhteenvetona todettiin yleisesti, että tuotantoon sidotut tukimuodot on säilytettävä useasta eri syystä. Peltokasvipalkkion koettiin kannustavan aktiiviviljelyyn. Tuotekatelaajennuksia (uusia tuotannonaloja tuotantosidonnaisiin tukiin) ei esitetty tehtäväksi.

Punaiset (korjattavaa): Eläinrekistereiden sanktioiden kohtuullistaminen olisi työryhmän mukaan tehtävä seuraavalle kaudelle tultaessa. Ulkosaaristo/Ahvenanmaa-korotukset Manner-Suomen tukitason päälle vaativat nykyistä enemmän joustavuutta. Nykyisin pienet eläinmäärämuutokset johtavat tukitasojen isoihin heittelyihin. Toivottiin myös joustavuutta määrärahojen siirtoihin alueiden ja sektorien välillä.

Oranssi (uutta seuraavalle kaudelle): C-alueen nautatuet tulisi hoitaa kansallisella tuella, suorat tuet tulisi kohdentaa AB-alueelle. Keskustelussa toivottiin myös AB-alueelle paluuta aikaisempaan eli litratukeen maidontuotannolle. Valkuaiskasveille ja vuohille toivottiin jatkossakin tukea. Sääntömuutoksina toivottiin, että sadonkorjuuvelvoite valkuaiskasveille olisi oltava, ettei synny näennäisviljelyä. Maksatusaikataulun nopeutusta myös toivottiin.

Tuotannosta irrotetut suorat EU-tuet:

Työryhmän purkukeskustelussa katsottiin, että nuorten hehtaarituki on säilytettävä, koska se auttaa yllämenovaiheessa, kun tila on juuri ostettu ja kulut ovat korkeammat. Tukioikeuksien poistoa kannatettiin laajasti keskustelussa hallinnollisen taakan ja virhemahdollisuuksien sekä pienten hyötyjen takia. Metsittäminen todettiin joissain kommentteissa vaihtoehdoksi. Sitä myös vastustettiin liian lopullisena vaihtoehtona. Purussa tuotiin myös esille, että muiden tukien tarkoituksena esim. luonnonhoitopellot ovat osa tukien räätälöintiä, koska pitää muistaa esimerkiksi hiilensidonta ja maisemanhoitotavoitteet.

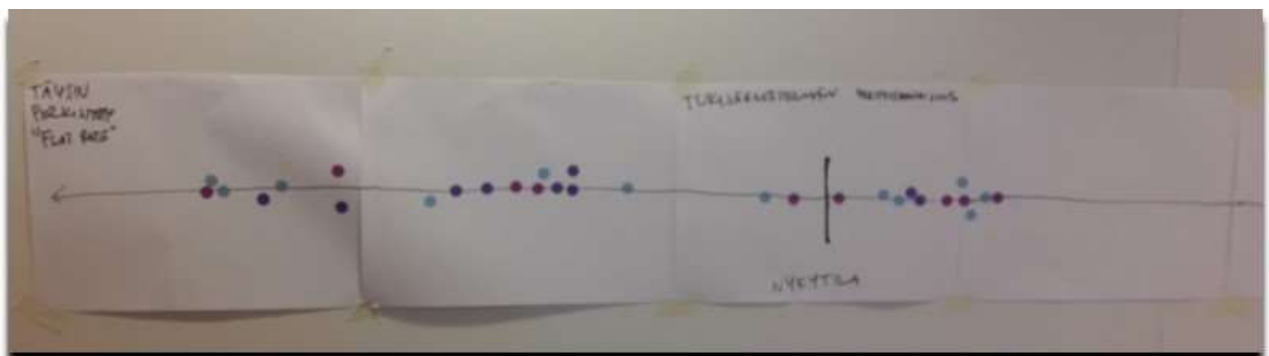
Keskustelussa katsottiin, että oli hyvä edistysaskel, kun korotettiin hehtaarien alaraja kolmesta viiteen ja kommentissa pohdittiin, voisiko vielä nostaa. Muistutettiin toisaalta, että esimerkiksi aivan pohjoisessa Suomessa 5 ha on paljon, kun taas etelässä vähän, puutarhatiloja lukuun ottamatta. Muistutettiin, että hevestiloista putoaisi suuri osa pois rajaa nostettaessa, mutta hehtaareja ylipäänsä kertyy kovin vähän. Kommentteissa esitettiin myös vasta-argumentti maisemanhoidolle toteamalla, että varmimmin luonnon-tilaan alue saadaan, kun ei makseta mitään tukia. Keskustelussa ideoitiin, että metsittäminen voisi olla vaihtoehto lohkoille, joilla ei kannata tuottaa ruokaa. Pohdittiin, että siihen voisi harkita tukea, jonka kannustamana tavoite olisi sitoa hiiltä.

Yhteenveto tukivälineistä:

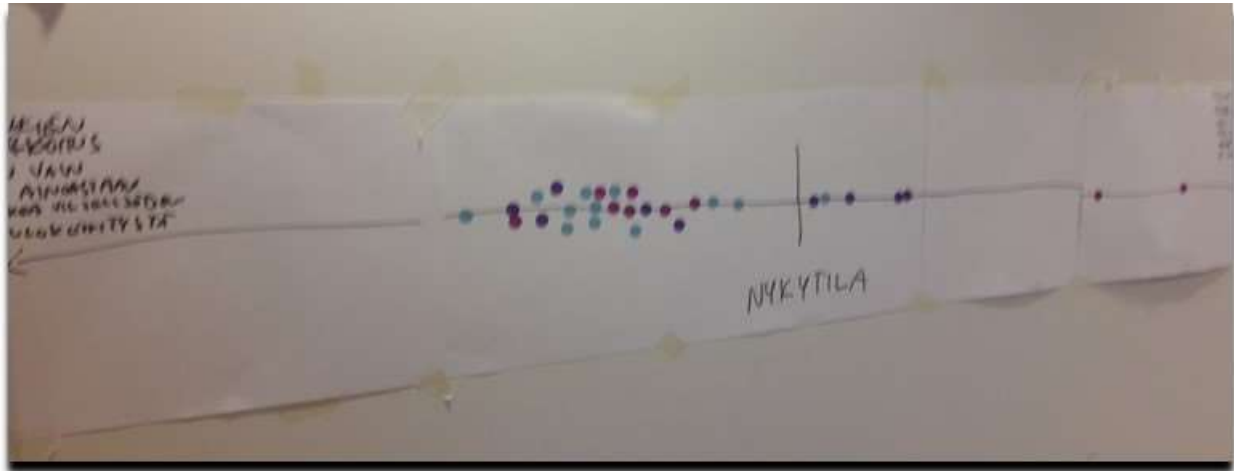
Yhteisessä loppukeskustelussa pidettiin hyvänä sitä, että käsittelyssä olleiden tukivälineiden ”isoa kuvaa” saatiin lyhyessäkin ajassa avattua varsin hyvin. Aiheen osalta ei ollut mahdollista mennä kovin syvälle konkreettisten tukiehtojen yksityiskohtiin, mutta monta tärkeää yleisemmän tason painotusta nousi toistuvasti esille. Suomen olosuhteiden huomioon ottaminen jatkossakin on keskeistä, ja tässä mm. luonnonhaittakorvaus ja tuotantosidonnaiset tuet eri muodoissaan ovat tärkeitä. **On välttämätöntä sovittaa yhteen eri välineet johdonmukaiseksi ja selkeäksi kokonaisuudeksi, johon uusi CAP-suunnitelma ja aiempaa laajempi kansallinen valta ja vastuu välineiden sisällöstä antavat hyvät edellytykset.**

4. Äänestys tukien yksinkertaistamisesta ja ydintavoitteista

Työryhmäkeskustelujen purun lisäksi työpaja sai äänestää kahdessa eri näkemysjanalla. Ensimmäisessä äänestettiin (kullakin yksi tarralappu) tukijärjestelmän räätälöinnistä tai yksinkertaistamistarpeesta siten, että nykytila oli keskellä. Tukikokonaisuuden pelkistäminen ja yksinkertaistaminen painottui enemmän kuin nykyistä vielä kohdennetumman tukikokonaisuuden suunta janalla.

Toisessa vastaavassa tarraäänestyksessä kartoitettiin työpajan osallistujien näkemystä tukien tarkoituksen suuntaamisesta toisessa ääripäässä viljelijöiden tukitason turvaaminen ja toisessa muut yhteiskunnalliset tavoitteet. Todettiin, että tulokehityksen tavoite painottui tuloksissa hyvin selkeästi muita tavoitteita enemmän, mikä oli myös loogista päivän teemaa ja työpajan lähtökohtia ajatellen.

5. Yleinen palaute työpajasta

Kirjallista palautetta oli mahdollista antaa koko työpajan aikana ja vielä pajan lopuksi erilliselle fläppitaululle. Valtaosa palautteesta oli myönteistä ja työpajan koettiin olleen onnistunut, vaikka päivän teema olikin todella laaja. Palautteessa ja myös loppukeskustelussa tukikokonaisuuden perkaamista yhdessä työpajan eri työskentelytavoilla pidettiin hyvänä ja virkistävänä uudenaista asiana. Toisaalta toivottiin, että osallistujilta olisi tullut enemmän raikkaita avauksia ja aitoja muutosehdotuksia tukivälineisiin. Tilaisuuden hyvää ilmapiiriä ja rakentavaa tunnelmaa kiiteltiin yleisesti.

